

11) Kongres priporoča (geografskemu društvu, da v okviru posebne komisije prouči stanje geografije na naših šolah in z njimi seznanijo javnost; hkrati; naj pripravi vse potrebno za reformo šolstva.

12) Kongres priporoča društvenemu odseku za geografski pouk, da nadaljuje svoje delo za proučitev razmestitve kadrov v smislu sklepov I. kongresa v Kamniku.

III.

Diskusije na kongresu so pokazale, da je bilo za geografsko izobrazbo ljudstva in za popularizacijo naše znanosti kljub nekaterim uspehom storjeno doslej še pre malo. Zato je potrebno:

- 1) Organizirati čim več poljudno-znanstvenih predavanj v okviru društva in po možnosti poslati Ljudski univerzi, sindikatom, Počitniški zvezi ter drugim družbenim in prosvetnim organizacijam.
- 2) Prirediti predavanja v radiu in podpreti radijsko šol.uro.
- 3) Obveščati javnost po časopisju o geografskih aktualnostih doma in po svetu.
- 4) Podpirati "Geografski obzornik" z ustreznimi članki in poročili.

IV.

Kongres nalaga izvoljenim komisijam za znanstveno delo, za geografski pouk in za popularizacijo geografije nalogo, da skrbe za čim uspešnejše uresničenje njegovih sklepov. V ta namen naj se po potrebi razširijo in primerno organizirajo.

Maribor - Pohorje, 26. septembra 1954

Darko Radinja

Nekaj misli o vzrokih sedanjega položaja geografije v srednji šoli

Družbena vloga posameznega predmeta v naši šoli naj bo tisto, kar merilo, ki mora odločati o njegovem obsegu, razporeditvi in vsebini. V čem je torej družbena vrednost geografske izobrazbe, geografske kulture in vzgoje za socialistično družbo?

Danes je vsakemu našemu državljanu, posebej pa še mlademu človeku, naravnost politično nujno, da zna samostojno in zdravo razsojati o družbeno-ekonomskih, socialnih in političnih razmerah po svetu. Brez dvoma moramo s pravilno geografsko vzgojo bistveno pomagati mlademu človeku, da bo znal tehtneje in pravičneje presojevati domačo deželo in življenje, prav tako pa tudi druge življenjske načine in druge družbene sisteme. To pa je spričo dinamike dogajanj in njihovih nasprotij brez geografske vzgoje močno oteženo. Ta descripcija slabi voljo, perspektivo in delovni elan. Kratka, geografska vzgoja more v bistveni meri pripomoči k zdravemu, optimističnemu, oziroma naprednemu pogledu na svet.

Ta naloga geografske vzgoje je pri nas brez dvoma specifična, je izrazito socialistična; prav v tem je ena osnovnih in za našo socialistično družbo nad vse pomembnih nalog geografije. Verjetno ni nikjer drugje družba v toliki meri zainteresirana, da ima člani tako napredne poglede na svet. Kritična pri tem ni niti toliko pomembna stopnja geografske izobrazbe, kolikor geografska kultura sama in napredni geogr. način mišljenja, ki omogoča napredno orientiranost.

Taka vzgoja je hkrati pomembna tudi za razumevanje med narodi za medsebojno naklonjenost, za mirno sožitje, skratka za vse tisto, kar je danes tako pereče v katerem koli merilu, lokalnem, nacionalnem ali svetovnem. S pravo geogr. kulturo se laže izognemo ozkosrčnemu nacionalizmu in šovinizmu. Če bo se nam težko dokopati do prepričanja, da morajo v dobi moderne civilizacije vse dežele in vsi narodi na svetu čim tesneje in smotrneje sodelovati med-seboj. Vzgoja v takem duhu je neprecenljive vrednosti za mirno sožitje na svetu, za nas pa še

svetu, za nas pa še prav posebej.¹ Prav zaradi take vloge, ki jo more imeti sodobna geografska vzgoja, je našla ta zagovornike pri vseh naprednih silah, posebno še v vrsti mednarodnih organizacij OZN.

Pravilno pojmovanje geografije pa ima še eno močno pozitivno potezo, ki ji daje bolj kot pri kateremkoli drugem predmetu izjemen položaj v vzgoji pravilnega svetovnega nazora. To je njena izrazita kompleksnost in dialektičnost. S tem da skuša geografija opredeliti značaj in bistvo prepletanja posameznih elementov in razporeditev njihovih kompleksov, zlasti pa, ko skuša pravilno pojmovati medsebojne odnose med prirodnim okoljem in človekom, res ne moremo dvomiti o širokem vzgojnem pomenu geografije. To ima še toliko večji pomen, ko se toži o naši šoli, da je vse preveč predalčkasta, predmetno nepovezana in izolirana, se pokaže pomen geografije in njenega kompleksnega gledanja pojavov.²

Tu so omenjene le nekatere izobrazbene in vzgojne vrednosti geografije, predvsem tiste, ki so specifične za socialistično šolo. To so lastnosti, ki jih ima geografija poleg dosežanih splošnoizobraževalnih vrednosti.

Že iz tega moremo zaključiti, da je vloga geografije v naprednem svetu izredno pridobila, da je pridobila v vsaki napredni družbi in bi morala zato toliko bolj pridobiti v našem socialističnem razvoju. Zato je še toliko bolj potrebno vprašanje, od kod tako nasprotovanje proti nas. Kje so vzroki in pogoji, ki so dovedli do tega, da se geografija celo izriva iz naše šole. Dolžni smo, da te stvari ne samo premostrimo, temveč tudi poskrbimo, da dobi geografska vzgoja tisto družbeno vzgojo, ki ji v socialistični družbi tudi pripada.

V zadnjem času so bili pri nas pojavi, ki kažejo na zapostavljanje geografije v šoli. To omalovaževanje se kaže v različnih oblikah, najočitneje pa v tem, da se obseg geografskega pouka v srednji šoli krči. Geografije ni več pri maturi, ukinjena je v osmem razredu, skrcena v šestem in sedmem itd. Toda še bolj vznemirljivo je poseganje v njeno srž, to je v ekonomsko geografijo sveta. Vse to, zlasti pa zadnje, nas opozarja na globlje vzroke, rekli bi, na določeno krizo, hkrati pa tudi na to, da tak odnos do geografije ne more biti zgolj slučajen izraz trenutnih okoliščin, temveč je to izraz določenih principielnih odnosov, ki ima v končni obliki tudi take posledice. Na to nas opozarjajo razmere tudi v drugih republikah, hkrati pa se stavlja vprašanje o položaju geografije v Jugoslaviji sploh.

Predvsem je treba poudariti, da družbena vloga geografije ni upadla, kakor bi morda sodili po njenem zmanjšanjem obsegu v srednji šoli. Nasprotno, njena vloga se je celo razširila in vedno bolj raste. Trditi moremo celo, da je v načelu pomen geografije prav v socialistični družbi in šoli narasel bolj kot kdaj koli poprej in kjer koli drugje.

V času, ko se je spreminjala geografija vloga geografije v šoli, ni bilo pri nas zaslediti nobene stvari, nobenega članka, kaj šele temeljitejše obravnave. Zapan zasledujemo obravnavanje teh vprašanj tudi pri tistih činiteљjih, ki so v zadnjem času krojili geografijo v naši šoli. Zato se tudi ne smemo čuditi, da je pomanjkanje načelnosti in napredne orientiranosti privedlo do ozkega obravnavanja predmeta in s tem tudi do takih odločitev, ki so v očitnem nasprotju z našo družbeno zainteresiranostjo. Oglejmo si nekatere okoliščine, ki so v zadnjem času vplivale na razvoj in položaj geografije v naši šoli.

^{1,2} Iz referata S. Ilešiča; Geografska znanost in šola, na II. kongresu slovenskih geografov.

K vzrokom, ki so vsaj deloma objektivni, moramo prištevati posledice, ki se javljajo od tedaj, da so generacije, ki danes odločujejo o smernicah v našem šolstvu, oz. konkretno o geografiji, bile deležne še stare deskriptivne geografije. Zato se mora sodobna geografija boriti in uveljavljati svojo vlogo ne samo v šoli, temveč tudi v naši javnosti, pri generacijah, ki so ohranile tako geografijo tudi v svojem spominu in zavzemajo enak odnos tudi do sodobne geografije. To so zakoreninjeni nazori, s katerimi se mora sodobna geografija temeljito spoprijeti, ker prinašajo vrsto negativnih posledic. To je torej eden glavnih vzrokov, da se uveljavlja tudi v odločujočih krogih tako naziranje o našem predmetu.

Druga stvar, ki jo je vredno omeniti, je različna tradicija posameznih predmetov v naši šoli. Na eni strani so tu stari, utrjeni, klasični predmeti, na drugi strani pa predmeti, ki dobivajo na pomenu šele v novejšem času (družbene vede, tehnične vede) in si morajo svoje mesto šele pridobiti; mednje spada tudi geografija. To je dokaz, da naša šola še marsikje tiči v starem tiru.

Poleg tega čisto razumljivega položaja pa imamo še določene subjektivne vplive, ki so pogosto še odločilnejši. Pogosto prihaja namreč do izraza dejstvo, da se v komisijah, ki odločajo o tem, člani ne uveljavljajo zgolj kot prosvetni delavci, temveč kot matematiki, fiziki, zgodovinarji, slavisti, fizikulturniki itd. To pomeni, da imamo določene pojave cehovstva. Zato moramo gledati tudi skozi ta očala, če hočemo razumeti predmetnike na naših šolah.

Posredno se tudi močno poznajo sledovi, ki se javljajo v najrazličnejših oblikah in ki izvirajo od tega, da naša šola marsikdaj in marsikje še močno korenini v tradiciji avstrijske šole, česar tudi stara Jugoslavija ni bistveno spremenila in je morda v nekem smislu to tradicijo celo nadaljevala. Prav to je eden izmed vzrokov, da se tudi današnja šolska geografija ne more dovolj uspešno iztrgati iz tega in da so vsi naporji v povojnih letih v bistvu več ali manj formalistične korekture s sicer socialistično etiketo, toda staro vsebino.

Praksa, ki je dovedla do tega, nas opozarja predvsem na dvoje. Kampanjski način reševanja šolskih vprašanj je dovedel pogosto do mehničnega, formalnega in administrativnega reševanja, kar je v bistvu samo zgoščevalo protislovja. Hkrati pa je bila vsebinska stran problemov neštetokrat zanemarjena. Zato se ne smemo čuditi, da so bili kriteriji in načini reševanja pogosto močno individualizirani, tendenčni in subjektivni. Ta praksa je v nadaljnjem pripeljala do očitnega nasprotja s splošnim razvojem. Razumljivo je, da ni mogel ostati tak način, pa bodisi principiellen ali ne, brez odziva in je s tem, da je postavil geografijo v nov položaj, imelo a posteriori za posledico vprašanje vloge geografije v današnji šoli. Dasi se tak način reševanja ni uveljavil samo v odnosu do geografije, je vendar ta predmet najbolj prizadel.

Da se ta dediščina tako vztrajno vleče še v današnji čas, je prav za prav do neke mere razumljivo. Razumljivo je predvsem zaradi personalne kontinuitete hotenih ali nehotenih nosilcev stare miselnosti. Šola, oziroma njeni posamezni sestavni deli, to je predmeti, v svojih reformah pogosto niso mogli slediti izrednemu družbenemu razvoju in so se namesto vsebinske reforme zadovoljevali s formalistično, kar je v končni posledici privedlo do še večjih nasprotij.

Prav zaradi tega je tu potrebna korenita vsebinska preobrazba. Ne gre tu direktno za ure, temveč gre za to, da se da geografiji tisto vsebino, ki ji je potrebna za njeno družbeno vlogo v socialistični družbi in šoli. Gre tedaj za to, da ugotovimo oziroma utrdimo, kakšen položaj more in mora imeti sodobna geografska znanost, oziroma njen splošno-izobraževalni in vzgojni substrat. Njen položaj in vlogo moramo torej ugotavljati po pomenu sodobne geografije, ne pa morda geografije, kakrna je v spominu nekaterih, in ki je iz takšnih ali drugačnih vzrokov trenutno še pogosta v naši šoli. Prav pri tem vprašanju, ki je izhodišče premostrivanja, se pogosto greši. Druga naloga pa je potem, ko utrdimo pomen in vlogo geografije, da jo tako v šoli tudi omogočimo in ji damo delež, ki ji pripada.

Se nekaj je, kar je vredno omeniti. Povojna razširitev šolske obveznosti je prinesla geografiji zaradi pomanjkanja kadra mnogo več težav kot pa drugim strokam. Ker je geografija na univerzi razmeroma mlajša, je bilo pred vojno relativno manj geografov. Geografijo so študirali v veliki meri kot stranski, oziroma pomožni predmet. V povečanih potrebah povojnih let so prevzeli pouk geografije povprečini negeografi, saj je njihov delež dosegel tudi 70 do 80%. In prav zaradi tega se je v tem času potenciralo ono mnenje o deskriptivnosti geografije, kar je dejansko marsikje tudi postala. Vsa naslednja leta pomenijo v razvoju geografije skrb za kader, za njegovo pravilno razmestitev in zamenjavo nestrokovnjakov, ki so v povojnih letih takorekoč prevzeli geografsko vzgojo v zakup. Še danes imamo obilo primerov, da je geografija predmet, katerega najraje izberejo za dopolnitev učne obveznosti. Pa tudi šolska vodstva marsikje še vedno najprej oskrbtijo za pravilno zasedbo ostalih predmetov. V zadnjem času se je sicer položaj na splošno izboljšal, vendar je geografija še vedno v fazi, da popravlja posledice, ki izvirajo iz razširjene učne obveznosti. Saj je celo danes, ko je izšlo z univerze in VPS na desetine in desetine geografov, ostala dobra poloviča vseh geografskih ur na nižjih gimnazijah še vedno neustrezno zasedena.

To dejstvo je izredno pomembno. Ne zaradi tega, ker je geografija v tem času iz objektivnih vzrokov v resnici zdrknila v deskripcijo oziroma "topografijo", temveč zato, ker se je iz tega predhodnega, nenormalnega položaja, v katerem se je znašla geografija v povojnih letih, zavzel splošni odnos do tega predmeta. Odnos, ki je povzročil omalovaževanje geografije in našel svoj izraz v dejanskem krčenju geografskega pouka. Na tak način je stara deskriptivna geografija, ki živi v spominu odločujoče generacije, našla nesrečen odziv v negeografskem zakupu povojne geografije, kar je seveda s preje omenjenimi okoliščinami pripomoglo do sedanjega položaja.

Nikakor ne smemo pozabiti še enega dejstva, ki je pripomoglo, da so se sgoraj omenjene okoliščine toliko bolj uveljavile. To je skoraj zakoreninjeno pojmovanje o dveh geografijah, o geografski znanosti na eni in šolski geografiji na drugi strani. Odmaknjenost "šolske geografije" je eden izmed vzrokov, ki je pripomogel, da se je tzv. šolska geografija ne samo odmaknila od geografske znanosti in s tem zaostala v svojem razvoju temveč je čisto tudi zapadala pod najrazličnejše vplive in na tak način tudi začela izgubljati pozicije v šoli. Iz tega sledi, da je eno vprašanje v tesni zvezi z drugim. Težnje za afirmacijo geografije v šoli morajo spremljati hkrati tudi težnje za uveljavljanje njene moderne vsebine.